

मातृभाषा पिपल पुस्तकको बारेमा

यो ग्रन्थमाला भाषानुभव विधिबाट तयार गरिएको हो। यस विधिमा लेखकले आफ्नो अनुभवको कथालाई आफ्नै मातृभाषामा तयार पार्दछ।

यस किसिमका कथाहरू सत्य घटनामा आधारित हुनुका साथै गाउँका मानिसहरूको अनुभवसँग मेल खाने र आफ्नै मातृभाषामा लेखिएको हुनाले उनीहरूले यसमा बढी चासो लिन्छन्। वास्तविक अनुभवको घटनाबाट बनेका यस्ता कथाहरू पढ्दा नव साक्षरहरूले पछि आउने घटनाको अड्कल पहिले नै पाउँछन् जसबाट उनीहरूको आत्म विश्वास र वाचन प्रवाह बढ्दै जानुको साथसाथै आफ्नो मातृभाषा संरक्षण र संवर्द्धन हुने हुनाले यसको छुट्टै महत्त्व रहेको छ।

यो ग्रन्थमालाले नव साक्षर पाठकहरूलाई बोली-चालीको भाषाबाट कुशलतापूर्वक किताबी भाषामा लैजान चाहन्छ। जब उनीहरूमा पढ्ने बानी बस्दै जान्छ, परिष्कृत शैलीका नयाँ नयाँ लेखहरू पनि पढ्न सक्ने हुन्छन्।

प्रत्येक शीर्षक छुट्टा छुट्टै भएतापनि यस ग्रन्थमालामा प्रयोग भएका भाषाका विभिन्न रूप, शैली र संरचनाको माध्यमबाट नव साक्षर पाठकहरूले आफ्नो भाषाको विकास गर्न सक्दछन् भन्ने विश्वास गरिएको छ।

याक्खा

प्रकाशक: मातृभाषा केन्द्र नेपाल

चासुवाबे

फाम्चिङ - घाक हाक्साङ नेक्हा
फाम्लेक चिङ - माङ्चुमाङ नेक्हा
फिम्लेक चिङ - मि छाक्हा
फिम चिङ - उचुनुङ चेक्लाम्मा निखुवागा भोङ

Copyright © Mother Tongue Centre Nepal

Language: Yakkha
Language Title: Chaasuwaabe
Author: Ajaya Jimée (Yakkha)
Nepali Title: Udhauli Parbamaa
English Title: At the Udhauli Festival
Artist: Ratan Ale
First Edition: 2012
Copies: 500
Publisher: Mother Tongue Centre Nepal

ISBN: 978-9937-533-49-2

The format for this Pipal Pustak book, as well as the Pipal Pustak series, originated with the United Mission to Nepal (UMN).

छिम्योक्चि:

१. चासुवा बाङ्ना इना ओम?
२. इना चे?याडा भोङ न्ना नामदाबे प्याक या?िमचि न्दायामासा?
३. उलिप्पा थुक बाङ्ना इना ओम?
४. न्ना नाम्दा इमिन नुङ हेत्ने लेक्साना ओम?
५. चुवाडा सिखुवा बाबुचि इ इगामास्यहा?
६. चुङ्खुवा या?िमचि इमिन्हा न्सायाहा?
७. न्ना सेत्नी इमिन मेन्दाना?
८. वान्दीभेनिक इ लेक्साहा?
९. उङ्चिगा निङ्वा इमिन लासाहा?
१०. न्ना ताप्लिक्डा इहा चिन्दाहा?

पिपल पुस्तकको प्रयोग कसरी गर्ने?

१. दर्शकलाई आवरण पृष्ठ देखाउनुहोस् र शीर्षक पढ्नुहोस्। त्यसपछि, उहाँहरूलाई यो पुस्तक के को बारेमा हो जस्तो लाग्यो, छलफल गर्न लगाउनुहोस्।
२. दर्शकलाई आवरण पृष्ठमा देखिएको चित्रको बारेमा छलफल गर्न दिनुहोस्। (जस्तै: चित्रमा के देख्नुहुन्छ?)
३. किताब जोडसँग पढ्नुहोस्। पढ्दाखेरी आफ्नो औला अथवा प्वाइन्टर (सूचक) ले प्रत्येक पढिरहेको वाक्य देखाउनुहोस्।
४. वाक्यलाई जोडसँग पढ्नुहोस् र उहाँहरूलाई आफूसँगसँगै दोहोर्‍याउन लगाउनुहोस्। यसो गर्दा पनि आफ्नो औला वा प्वाइन्टरले पढिरहेको वाक्य देखाउनुहोस्।
५. दर्शकलाई ३ देखि ४ जना सम्म पर्ने गरी स-साना भुण्डमा विभाजित गर्नुहोस्। प्रत्येक भुण्डलाई एक पटकमा एउटा वाक्य वा पुरै एक पेज जोडसँग देखाउनुहोस्।
६. त्यसपछि प्रत्येकलाई पुरै किताब जोडसँग पढ्न लगाउनुहोस्। अथवा,
 - प्रत्येकलाई पटकमा एउटा वाक्य वा एक पेज पुरै पढ्न लगाउनुहोस्।
 - यदि कोही आफै पढ्न नसक्ने हुनुहुन्छ भने कोही एक जनालाई सहयोग गरिदिन अनुरोध गर्नुहोस्।
७. कथाको बारेमा केही प्रश्नहरू सोध्नुहोस्। किताबको अन्तिम पृष्ठमा भएका प्रश्नहरूलाई refer गर्नुहोस्।

चासुवाबे

या?म लेड्दिमाहोड हिड्मानुड्बे उचुन
इसिसि इहाचा लेड्मे। ड्खा चे?या हेक्साड
हिड्माहोड सो?मानिड चिन्दाहा चे?यामाड
हिड्मानुडगा जेप्पा चे?या ओम।

asked us to call them. When we called them, they pretended that they hadn't heard. But slowly they came there.

After that, the elders said, "What was your reason for fighting yesterday? Why did you hit each other?" One of them replied, "Grandfather and friends, this incident happened unintentionally. Because my friends were drunk, they did not know what was the right thing to say. We won't do such bad things next time. We apologize to you." After that they agreed not to fight with each other. The incident of that day brought changes in everyone's heart.

It was truly an unforgettable day. From that day, they had an agreement not to have such fighting between the local village people and the people of another village. So nowadays there won't be any quarrels in the village. Now, we have good fairs and programmes in our village. We, as young people, as well as those persons who had fought, learned a lesson that we should not fight with each other and we should not drink alcohol.

चिड्खुवा: रतन आले

ISBN: 978-9937-533-49-2

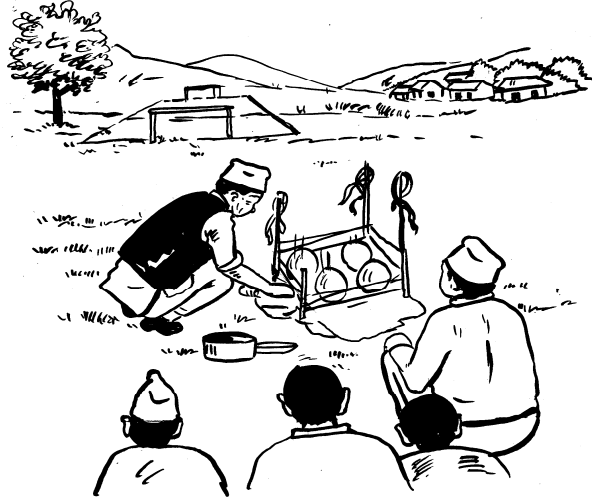
Then they began to say ridiculous things. I, too, was laughing loudly while watching them.

It was the last day of the fair and it was about to get dark. Because the fair was about to end, all the young people were drunk. The drunken men were speaking with abusive words which were very difficult to listen to. Then the day started getting colder and colder. The men began to shout and quarrel with each other. Eventually it became hard to separate them. The children, women, guests and all the people there became afraid. Those drunken men took out khukuris (a long Nepali curved knife), pieces of firewood and axes. Suddenly they hit two or three men. Those people who were hit by the drunken men were unable to get up. I could not just stand there watching such events.

When I went there to separate them their breath had an unpleasant odour. They had consumed both local alcohol and hemp. They were people from other villages. They pushed me and chased me to hit me. I got up quickly and ran from there. Because it was my own village, I knew all the routes, so they did not find me. When I finally looked back, there was nobody there. I felt dizzy.

After some time, I came back again to the place of the fair. That night was frightening. The villagers had gathered there. Then we decided to talk the next morning and went to our own homes. After I reached my house, I was disappointed in remembering that event. The next morning some of the village elders gathered there. At that time, those men who had been involved in the fight the previous day were sitting there. They were there with their faces down to the ground. They looked like hens eating salt. The elders

चासुवा किरातिचिगा एको माडा नाम्दा
ओम। चासुवा बे तेन्बेहा घाहाक छुम्माहोड
च्याङ्कुलुङ्चि चा न्चोङ्मेहा। न्ना नाम्दा
का पिच्छा न्हाङ्तो निसुगेतुङ्ना। न्ना
नाम्दाबे इन्चा, लाक्चा, इन्मा इच्चामाहा
घाहाक लेक्सा। इहा-इहा युन्चामा के-केक
चे?या छुम्माचि न्लेक्सा। न्ना एको माडा
नाम्दा होड न्नाबे उचुन्माच्याक चोक्लुड
चि चा न्लेक्सामाहा। माङ्दुन्धाड हेत्न्हाड
हेत्न्हाड या?मिचि न्दायामासाहा।

न्ना नाम्दा घाहाक फा लेत पोङ्मे।
 माङ्फा फिम्बलिङ्गा चे?या ओम। न्ना
 नाम्दागा चाराम्बे इधुरूम मिक्डा
 मेङ्खोम्हा सोन्चाखुबा खोलोङ्बाचि
 न्दायामासा। इजाङ बाङ्निङ न्ना एको
 नाम्दागा चोक्लुङ चा वायानाङ।

न्हाङा न्ना बे कानिङ काम्निभाक
 काम्निभाक तोङिङ्होङ उचुनु एखुम्दु-

At the Udhaul Festival

The Udhaul festival is a great festival of the Kirat people. At this festival, all the people of the village gather and worship. I had seen such festivals since my childhood. In this festival, we have sports, songs, dances and the buying and selling of clothes, toys and other commodities. It is a festive gathering. Because it is a gathering of tribal people, it has many good programmes. Many people come from far away. This festival goes on for five days.

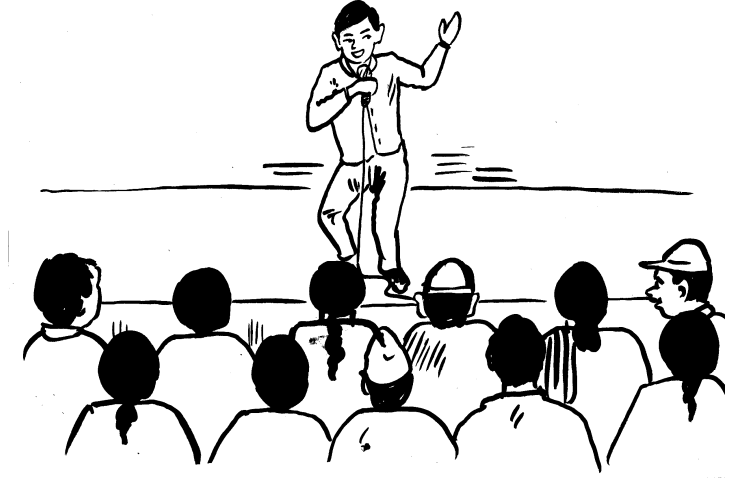
This incident occurred a few years ago. A huge number of spectators and guests had come to the grounds where the fair was going to be held. So we, together with our friends, began to cook delicious foods. Mainly it was the women cooking the food. Most of the other people bought food and ate it; whereas my family fed our relatives for free.

The guests from the same village where the fair was organized and the guests from Waleng village were grabbing each other for a dance, but it is not a bad tradition. It is an old tradition of the Yakkha language people among the Kirati group. The tradition of teasing each other, especially, is common among the young people. The elderly folks say, "In the old days, we used to sing a portion of a song, but nowadays it has died out."

At that time I heard the people dancing the Dhaan dance (the dance which is danced by young men and women singing in a group while walking in a circle) saying, "Where did you come from, Soaltinees? (sister's husband's sisters)." Other guests would respond this way, "We came from far away to meet you Soaltis." (sister's husband's brothers).

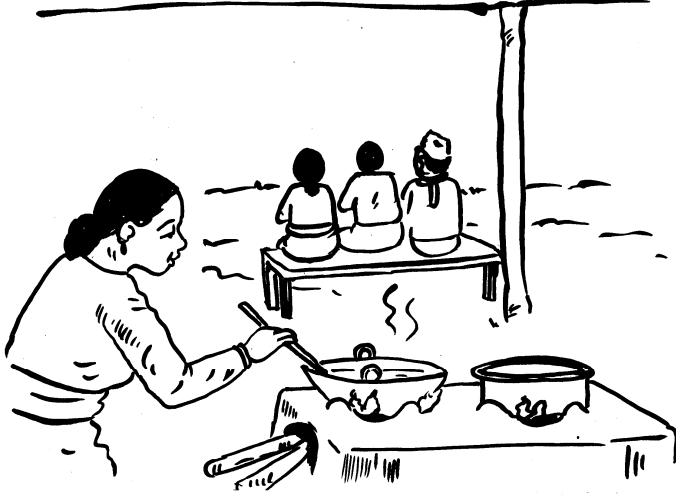
भइसकेपछि सबैसँग भगडा नगर्ने कुरा भयो। त्यो दिनको छलफल र सहमतिले सबैको मनमा परिवर्तन ल्यायो।

साँच्चै नै त्यो क्षण बिसर्नै नसकिने किसिमको थियो। त्यो दिनको घटनाले वरिपरिको गाउँ-गाउँ बीच कहिल्यै नराम्रो नहुने कुरा भयो। त्यसपछि भने गाउँमा कहिल्यै त्यसरी भगडा भएको पनि छैन। आजकल सबैसँग राम्रा-राम्रा कुराहरू हुन्छ, कार्यक्रमहरू पनि राम्रो नै हुन्छ। हामी जस्ता युवाहरूले भगडा र नसालु पदार्थको सेवन गर्न नहुने शिक्षा पनि पायौं र गाउँका सबैलाई यहीँ सल्लाह समेत दिने गरेका छौं।

एखुम्दु चाम्याउड्बा निप्मेतुमचिम्डा।
निखुबाचि एङ्गा ना नुन्छाचि न्साया
इखिङ्डा डिनुचो। एङ्गाचि ङ्खात्ला चा
पिम्चिम्डा।

न्ना तेन्बेहा नुङ वालेङ तेन्बेहा
खोलोङ्बाचि छेम्खुसाङ उङ्खुसा न्जाया
निसुङ्चिङ। ङ्खात्तिङ्गो खा बाङ्ना
इसिसि मेन्ना।

थियो। त्यसैले उनीहरूले मलाई भेटाउन सकेनन्। पछाडि फर्केर हेर्ने, कोही पनि देखिनँ। मलाई रिंगटा लागे जस्तो भयो।

केही समयपछि म पुनः त्यस ठाउँमा फर्केर आएँ, तर उनीहरू कसैले पनि मलाई चिनेनन्। त्यो राति रातभरि त्यसरी नै डरलाग्दो तरिकाले बिताएँ। हामी गाउँमा भेला भयौं, अनि भोलि बिहान सरसल्लाह गरौं भनी घरतिर लाग्यौं। घरमा पुगेपछि पनि त्यो घटना सम्भेर मलाई नरमाइलो लाग्यो।

भोलिपल्ट बिहान गाउँका अग्रजहरू सबै भेला भए। त्यस समयमा अघिल्लो दिन भगडा गर्ने मान्छेहरू तलमाथि वरपर बसिरहेका थिए। उनीहरूको मुन्टो भुइँतिर घोटिएको थियो। उनीहरू नून खाएको कुखुरा जस्तो देखिन्थे। अग्रजहरूले ‘उनीहरूलाई बोलाऊ’ भनेर हामीलाई भन्नुभयो। अनि हामीले उनीहरूलाई बोलायौं। उनीहरूले नसुने जस्तो गरे, तर पनि उनीहरू बिस्तारै-बिस्तारै त्यहाँ आए।

त्यसपछि अग्रज बुद्धिजीवीहरूले यसरी भने, “तिमीहरूले हिजो बेलुका भगडा गर्नुपर्ने कारण के थियो? किन कुटाकुट गरेको?” त्यहाँ भएका एकजनाले भने, “बाजे, हिजो हामी नजान्दा नजान्दै पनि नराम्रो घटना घट्यो। साथीहरू मातेकोले कसैले पनि सही के भन्ने कुरा थाहा पाएका थिएनन्। हामी अबदेखि यस्तो नराम्रो कहिल्यै पनि गर्दैनौं। हामी तपाईंहरू प्रति क्षमा माग्न चाहन्छौं!” त्यति

न्ना एको किरातिचिगा उलिप्पा
योङ्नुमा ओम। बाबु, मामु, वेन्चा किमेक
प्याक छेम्खुसा न्जाम्मे, “उलिप्पा योङ्नुमा
भोङ उचुम्माच्याक गेडा तोङ्साङ छेम
लुप्पा ओम। ड्खानिङ्गो खा घाहाक हेन्सेन
लुन्दिमा” पाघ्याम चिडा ड्गाम्मे।
होङ्खानिङ्गो होङ्खा चाबाक लाक्खुबाचि
ड्खात्ला ड्गाया खेप्सुङ्चिङ। तेन्व्याचिचा
वाले-वाले ड्गायामासा, “हे?ना वे?हा

त्यस समयमा धान नाच नाचिरहेका मानिसहरूले यसरी बोलिरहेको सुने, “कहाँको सोल्टिनीहरू हो!” यो धान नाच युवायुवतीहरू समूहमा गोलो घेरा बनाएर गीत गाउँदै नाच्ने गर्छन्। अनि पाहुनाको तर्फबाट यसरी भने, “हामी धेरै टाढाको गाउँबाट तिमीहरू सोल्टिहरूलाई भेट्न भनेर आएको नि!” भनेर उनीहरू ख्याल ठट्टा गर्न थाले। म पनि बेस्सरी हाँस्दै उनीहरूलाई हेरिरहेको थिएँ।

मेला समाप्तिको दिन थियो, रात पनि पर्न लागेको थियो। मेला सकिने बेला भएकोले त्यहाँका सबै युवाहरू मातिरहेका थिए। रक्सीले मातेका ती केटाहरूले सुन्नै नसकिने अपशब्दहरू प्रयोग गरिरहेका थिए। अनि चिसो पनि बढ्दै गइरहेको थियो। उनीहरू एक आपसमा भगडा गर्न थाले। बिस्तारै-बिस्तारै भगडाले छुट्याउनै नसकिने अवस्था देखा पर्‍यो। त्यहाँ भएका काम गर्ने केटाकेटीहरू, महिलाहरू, पाहुनाहरू सबै डराउन थाले। उनीहरूले खुकुरी, चिरपट, बन्चरो निकाल्न थाले। रक्सीले मातेका मान्छेहरूबाट हेर्दा-हेर्दै तीन जनालाई कुट्न थाले। ती कुटाइ खाने मान्छेहरू उठ्नै नसक्ने गरी भुईँमा ढले। त्यो दृष्य हेरिनसक्नु थियो।

म पनि त्यहाँ छुट्याउन गएँ। मध्यपानले उनीहरूको सास गनाइरहेको थियो। उनीहरूले गाँजा, रक्सी सबै मिसाएर खाएका रहेछन्। उनीहरू अन्तै गाउँका मान्छेहरू रहेछन्। उनीहरूले मलाई पनि धकेले र कुट्न खोज्दा म जुरुकक उठेर भागें। आफ्नै गाउँ-ठाउँ भएकोले सबै बाटाहरू मलाई थाहा

डोटेङ्मा डोटेङ्वाचिलाए” न्हाडा उङ्चि
चा डोनसिसाङ डगायामासा, “निङ्दा
मिक्डा मेन्निमाना माङ्दु तेन्भाङ निङ्दा
तुप्से भोङ तायिमिङ्डा यि आडोटेङ्वाचि”
कासाङ उङ्चि युन्चामा के-केक
इगायामासा। का चा आया छिनुङ्होङ
युन्चासाङ खेप्सुचोङ्चिङ।

न्ना नाम्दा मेम्माना लेन साया, नाम चा
आहेकसासा। न्ना मेङ्खुबालेत भोङ

होन्नाभ्या घाहाक लो?वा बाबु या?मचि
सिसुक्साचि। उड्चिडा छिप्पा के-केक,
इसिसि, या ता ता खेम्मामेयामाहा
न्जेक्तुक्सा।

न्हाडा लेन चा चिनुड चिनुड लेड्साड
खेप्मास्या। उड्चि ओक्मा न्दारोक्तु न्नाडा
खिमाचा न्दारोक्तु। ताम्बा ताम्बा फोड्मा
मेयाहा न्लेक्सा। न्ना बे वाखुबा मेच्छा
पिच्छा फाक्खुबाचि खोलोड्बाचि

उधौली पर्वमा

‘उधौली’ किँरातीहरूको ठूलो पर्व हो। यस उत्सवमा गाउँका मानिसहरू एक निश्चित ठाउँमा भेला भएर पूजा गर्छन्। यो पर्वमा लाग्ने मेला मैले सानैदेखि देख्दै आएको थिएँ। मेलामा खेलकुद, नाचगान, लत्ता कपडा, खेलौना इत्यादि सरसामानहरूको किनबेच समेत हुन्छ। थरि-थरिका हेर्न लायक हाँसउड्दा खेलहरू हुन्छन्। यो एउटा ठूलो जातीय मेला भएकोले यहाँ राम्रा-राम्रा कार्यक्रमहरू हुन्छ। टाढा टाढादेखि मान्छेहरू आउने गर्छन्। उक्त मेला जम्मा पाँच दिनसम्म रहन्छ। केही वर्ष पहिलाको घटना हो, मेला लाग्ने मैदानको वरिपरि आँखाले भ्याउन नसक्ने गरी दर्शक तथा पाहुनाहरू भेला भएका थिए। त्यसैले त्यहाँ हामी जस्ता युवा साथीहरू मिलेर राम्रोसँग मिठो-मिठो खानेकुराका परिकारहरू पनि पकाउन लायौँ। विशेष गरी पकाउनेहरू छोरी-चेली दिदीबहिनीहरू नै थिएँ। प्रायजसो मेलामा किनेर खान्थे भने आफन्तहरूलाई बिना पैसाले पनि खुवाइन्थ्यो।

मेला लाग्ने गाउँका र वालेड भन्ने गाउँका पाहुनाहरू एक अर्कालाई नाच्नको लागि तानातानका साथ आग्रह गरिरहेका थिए। जुन चाहिँ किँरात जाति भित्रको याक्खाहरूको एक पुरानो विशेष चलन पनि हो। भन्ने गर्छन् पुरानो तरिकाले हो भने राम्रोसँग टुक्का जोडनु पर्ने हो, तर आजकल त्यो चलन लोप भइसक्यो।

घाहाक किसिप्मा न्दारोक्तु। उड्चिडा
तावेक, सिड, फेन्दिक लोम्मा न्दारोक्तु।
सोन्नेहेड्माचिलो - सोन्नेहेड्माचिलो
हिप्पाड सुमभाड् गो मोक्मा दारोक्तुचि।
उड्चि पोग्मा मेयामागा लेक्साव्यामासा।
होड्खान्निड तेन्बेना यालुम्मा आमुम्डा
सोसाड काया। इसागा उच्याचि मोक्तुच्या
उड बा?पुराचि! कासाड उमि?वाचि
लेयेन्दुचि। होड्खा का सोप्मा य्यासुड्न्।

आनिड अजय चाक्खा ओम। का तुमोक संखुवासभा
बे वामेड। आका छेप्ताड बि. ए. ओम। का कोन्चामा,
छेप्मा, छुम्माबे उचुन तोड्मा मिम्मेड। न्नु लाम्बुबे
घाहाक फा?मा मि?मे डान।

का फोड्से ख्याड, उड्चिगा सोकमा ठ्वाड
नामा। च्वा, छेम्हा, गाँजा घाहाक उड्चिडा
डुडुकसा। न्हाडा उड्चिडा का हुताकसा
मोकमागाभोड इक्ता। का मुठिङ्ग्रिक
पोगाड्होड लुक्ताड उड्चिडा इक्ता। का
घाहाक लाम्बु निसुक्साड न्हाड उड्चिडा
न्दुप्सान। हेक्साड सोड्चिड उड्चि
न्निसुन्चिडान। आकागो आनिड्वाचि
डिसाख्या लो?वा एताड।

चात्तु लेड्मे बाड्ना न्ना लेन्डा निड्वा
प्याहा। न्हाडा हेन्सेन होड्खा?ला खिमाहा
तुमाहा चे?या हेत्तिन्ड्चा लेड्मेनाहा।
न्नाहाड्तो हेन्सेन घाहाक पे उचुन उचुन
सालापुला लेड्मे। न्ना तेनबे?ना नाम्दा
चोक्लुड चा हेन्सेन इब्बेबे उचुन पोड्मे।
न्हाडा कानिड लो?वा वोएम्फा बाबुचिनुड
खिखुबा या?मिचिबे उचुन उचुन चिम्मा
चे?याहा चिम्मेताहा।

कानिड हेन ल्हायाकसा” कासाड सेमेता।
 न्ना लेन नुड खियाइडा उड्चि बे चा निड्वा
 हेकोना लेकसाहा, निड्वा छिहा लो?वा
 कानिड्चा एतिड।

न्ना जेप्पामाड एको मेमुत्तिमाना लेन
 साया। न्ना लेन्डा घाहाक योना तेन खेना
 तेन हेत्तिड्चा मेड्खिमाहा चे?या लेकसा।
 आड्मायाम्हा चे?या न्छुप्सहा मुक माड

नाहाड्डा का होन्ना खेमना न्जुडाना
 लाड्वे लासारायाड उड्चि इसाडाचा
 डासान। न्ना सेत्तिन सेत्नाम्फोक
 होड्खात्लामाड किसिप्मालुलु मेन्दा।
 कानिड घाहाक छुप्सिड्होड भेनिक तामा
 भोड पाड पाड बे इम्से खे?इड। न्हाड का
 चा पाड्बे तायाड खेम इसिसि न्लेकसाहा
 घाहाक मितुड। तेनेबे उचुनु न्लेकसान्नाडा
 माड्फा प्याक आनिड्डाचि दुघा।

वान्दि भेनिक कानिङ घाहाक निखुबा
ताखुबा, बाबु मामु, खाड्खाड्बाचिनुड
छुप्सिड। होड्खात्तिङ्डा ना?मासेक
खिखुवा या?मिचि योरोक तोरोक
ड्वायामासा न्हाडा खाड्खाड्बाचिडा
कानिङ उड्चि कायानुम्चिम ल्या कानिङ
उड्चि काम्चिम्डा। उड्चिडा खोम
न्लेइक्सा, युमडा सिसुना वागुच्या लो?वा
न्लेक्सामासा। उड्चि ताम्बा ताम्बा न्दाया।

एको पाघ्याम खाड्खाड्बाडा खा?ला लुचि,
“न्निङ्दा आसेन ना?मासेक खिमाना इना
चे?या सायाना? इजाड्भोड मोक्खुसा
चा?इघा?” एको बाबुडा काया, “आपुम
काम्निभाक्चि कानिङ आसेन मेनि?नुड
मेनि?नुड्चा इसि?सि लेक्सामाहा।
काम्निभाक चि चा सिसुक्साचि कानिङ हाकु
न्हाड्तो हेत्तिङ्चा खात्ला जोगिवाडाना

